

גיליון מס' 54

מסכת שקלים דפים ז-יג

ט"ו- כ"א ניסן, חול המועד ושביעי של פסח, תשפ"א

לשתות בליל הסדר ארבעה כוסות כסדר

(ירושלמי שקלים ג, ב; ח ע"ב)

הירושלמי דן מה קורה אם אדם ששה ארבע כוסות בליל הסדר שלא כסדר שקבעו חכמים? האם יצא ידי חובה או לא? גם בבבלי יש דיון דומה. נשווה את הסוגיות בירושלמי ובבבלי.

ירושלמי שקלים ג, ב [ירושלמי שבת ח, א; פסחים י, א]

מהו לשתות בכרך אחד?

מדאמר רבי מנא אמר רבי יוסי: הלל אם שמען בבית הכנסת יצא, הדא אמרה אם שתאן בכרך אחד - יצא.

תוספות הזכיר דברי הירושלמי הללו.

תוספות ברכות יד ע"א ד"ה ימים (בסופו) [נזכר בקצרה: פסחים קד ע"ב תוס' ד"ה חוץ]

...משמע בירושלמי שהיה דרכן לומר הלל בבית הכנסת ואח"כ שותין כוסות שלהם בביתם בלא שום סדר. דבעי בירושלמי (פסחים י, א) "שתאן בבית אחת מהו?", פירוש - זה אחר זה בלא הלל וסדר בינתיים, מהו? "שמעינן מן הדא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת - יצא". וכן משמע בתוספתא (פסחים י, ח) דמי שלא היה יודע ונכנס בבית הכנסת.

תוספתא פסחים י, ח

בני העיר שאין להן מי שיקרא את ההלל, הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון, והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאין וגומרין את כולו. ואם אי אפשר להן, גומרין את כולו.

- אנו נוהגים לשתות ארבעה כוסות בסדר הבא: קידוש, מגיד, ברכת המזון, הלל. הסבר את ההוכחה מהלל שנאמר בבית הכנסת לכך ש"שתאו בכרך אחד - יצא"?

רשימות שיעורים (ר"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לח עמוד א

והנה, התוס' בברכות (יד ע"א ד"ה ימים) ובפסחים (קד ע"ב ד"ה חוץ) מביאים מטעם הירושלמי שאם אחד אמר הלל בבית הכנסת בליל הסדר יצא, ואינו חייב לחזור ולאומרו בסדר על הכוס. לדעה זו הלל בליל הפסח אינו מהווה חלק בעצם מצות ספור יציאת מצרים

צורבא הדף היומי

אלא הוי חיוב יום טוב (הנלמד מקרא - "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג"), אלא שהחכמים תקנוה לכתחילה על הכוס.

- הסבר את הלימוד של הרי"ד סולובייצ'יק מדברי התוספות. הצע הסבר אחר לדברי הירושלמי.

גם בבבלי דנו אמוראים במקרה זה.

פסחים קח ע"ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבעה כוסות הללו... שתאן בבת אחת – יצא...
...שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין - יצא, ידי ארבעה כוסות - לא יצא.

רשב"ם ד"ה בבת אחת

...ונראה לי דהכי פירושו, בבת אחת שלא על סדר משנתנו אלא שתאן רצופין.
ידי יין יצא. משום שמחת יום טוב כדתניא לקמן (דף קט א) "ושמחת בחגך" במה משמחו ביין.
אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא. וכולן חשובין כוס ראשון ולא יותר, וצריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר.

- הסבר מה כוונת רב: "ידי יין – יצא" ומה הכוונה "ידי ארבעה כוסות – לא יצא"?
- הסבר מה המחלוקת בין רב יהודה אמר שמואל לבין רב.

על דברי הרשב"ם שאל רבנו דוד.

רבנו דוד פסחים קח ע"ב

מה שכתב בפירוש שתאן בבת אחת שלא שתאן על סדר משנתנו, אינו מחוור. שאם לא ידע לעשותן כסדר משנתנו לעשות מצווה בכל אחד ואחד, היאך אפשר שנאמר לו שלא יצא ידי ארבע כוסות שתקנו לו לשתות דרך חירות, ודאי צריכים אנו לומר שהוא יוצא, מידי דהוה אנשים ועמי הארץ.

- הסבר את שאלתו של רבנו דוד על הרשב"ם.
- לפי רבנו דוד, באיזה מקרה יהיה הדין שידי ארבע כוסות לא יצא?

המהר"ל שאל שאלה אחרת על דברי הרשב"ם.

מהר"ל, גבורות ה', פרק מח

ותימה לרשב"ם, כיון ששתה ארבע כוסות אף על גב דשתאן רצופים, למה אינו יוצא, דסדר משנתנו לא הוי אלא למצוה. דקאמר בגמרא אהא דתנן "מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו" (פסחים ק"ז ע"ב), ומדקדק "שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס", ומתרץ "ארבע כוסות תקנו רבנן כל חד וחד נעביד ביה מצוה" (שם). ואם כן למה יהיה מעכב?

- הסבר את שאלתו של המהר"ל על הרשב"ם.
- השב תשובות לשאלות רבנו דוד והמהר"ל.

צורבא הדף היומי

הרי"ף גרס אחרת בגמרא.

הרב יצחק אלפסי, פסחים כג ע"א בדפי הרי"ף

אמר רב יהודה אמר שמואל: ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה.

שתאן חי - יצא ידי ד' כוסות, ולא יצא ידי חירות.

שתאן בבת אחת - יצא ידי חירות, ולא יצא ידי ארבע כוסות.

כך כתב גם הרמב"ם.

רמב"ם הל' חמץ ומצה ז, ט

ארבעה כוסות האלו צריך למזוג אותן כדי שתהיה שתיה עריבה, הכל לפי היין ולפי דעת

השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי.

שתה ארבעה כוסות אלו מין שאינו מזוג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חירות.

שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת - יצא ידי חירות, ולא יצא ידי ארבעה כוסות.

רבינו מנוח שם

...ששתאן רצופים ואמרין דלא יצא ידי ארבע כוסות שמצות חיוב ארבע כוסות לשתותן

אחד אחד במקומו הראוי לו כאשר סדרו רבותינו ז"ל.

- מה ההבדל בין גירסת הגמרא בה נאמר "ידי יין יצא", לבין גירסת הרי"ף

והרמב"ם שכתבו: "יצא ידי חירות"?

הרב יצחק זאב סולובייצ'ק, הסביר את כוונת הרמב"ם: "יצא ידי חירות"

הרב יצחק זאב סולובייצ'ק, הגר"ז, רמב"ם הלכות חמץ ומצה ז, ט

צריך ברור להרמב"ם כיון דכתב [בנוגע ל"שתאן חי"] "דיצא ידי ד' כוסות" מהו הך דינא דידי

חירות. ונראה דהנה הרמב"ם (הל' חמץ ומצה ז, ו-ז) כתב: "בכל דור ודור חייב אדם להראות

את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים... ולפיכך כשסועד אדם בלילה הזה

צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות. וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות

בלילה הזה ארבעה כוסות של יין, אין פוחתין מהם..."

המבואר מדבריו דעיקר חיובא דארבע כוסות אינו משום דמצות סיפור הוא על היין, רק הוא

חיוב מיוחד משום דרך חירות.

ומקור לדבריו מדתנן בפרקין (פסחים קיז ע"ב): "מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו". ובגמרא:

"אמר רב חנן לרבא: שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס. אמר ליה: ד' כסי תקנו רבנן דרך

חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה". והוי ליה להגמרא למימר בפשיטות דכאן עיקר החיוב

הוא משום דין ד' כוסות. ולא משום דברכת המזון טעונה כוס. ומדהוסיף הגמ' הך דדרך חירות

שמע מינה דזהו עיקר המחייב, ורק שיש עוד דין דתקנו על הסדר אחר כל ברכה, משום דכל

חד וחד נעביד ביה מצוה. ומזה הוא דהוציא הרמב"ם דחיובא דד' כוסות הוא משום דרך

חירות. ויש דין מסוים בשתיה זו, דצריך דוקא יין מזוג כדי שתהיה שתיה עריבה, כמבואר

ברמב"ם לפי היין ולפי דעת השותה. וזהו פירוש הגמרא [לפי הרי"ף והרמב"ם] ד"שתאן בבת

אחת, ידי חירות - יצא, ידי ד' כוסות לא יצא". והיינו דעיקר חיובא דד' כוסות דהוא משום

דרך חירות יצא, אבל חסר לו קיום הדין שצריך לשתותם על הסדר שתקנו.

צורבא הדף היומי

ועיי"ש בפירש"י "שתאן בבת אחת, שעירן כולן לכלי אחד", והיינו לשיטת רש"י ד"ידי יין יצא" היינו שמחת יום טוב. אמנם הרמב"ם פירש דשתאן זה אחר זה אבל לא על הסדר, ולפי זה יתכן גם פי' ד"יצא ידי חירות" הכונה על ד' כוסות, דכיון דשתה ד' כוסות נפרדים ורק דחסר על הסדר, ולכן יצא ידי חובתו.

אמנם צ"ע עדיין. הא ד"שתאן חי דיצא ידי ד' כוסות, ולא יצא ידי חירות", והא כיון דעיקר המחייב הוא דרך חירות, וכיון דידי חירות לא יצא, מה זה קאמר דידי ד' כוסות יצא? אפשר דאף להרמב"ם איכא לשני הדינים יחד: א. דין ברכה על הכוס, ב. ודין חיוב שתיה דד' כוסות משום דרך חירות. ולהכי "בשתה יין חי - ידי ד' כוסות יצא", היינו דיצא דין ברכה על הכוס, דבזה הדין כמו בכל מקום ברכה על הכוס, דליכא דינים מיוחדים דצריך שתיה עריבה. אבל "ידי חירות - לא יצא", דבזה איכא דין מסוים דשתיה עריבה וצריך יין מזוג, ו"ביין חי ידי חירות לא יצא".

על דברי הגרי"ז הללו נראה להעיר:

הרמב"ם (הל' חמץ ומצה ז, ו-ז) הזכיר את הביטוי "דרך חירות" בהקשר של הסבה בלבד בעת שאוכלים ושותים: "כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות". "לשתות" – כל מה שאדם שותה בלילה הזה יש לשתות בהסבה, וההסבה היא דרך חירות. כך כתב הרמב"ם גם בפירוש המשנה (פסחים י, א): "וחייבוהו לאכול כשהוא מיסב כדרך שאוכלין המלכים והגדולים. כדי שיהיה דרך חרות". רק לאחר שהרמב"ם הסביר על כך שההסבה צריכה להיות דרך חירות, הוא כתב את החובה לשתות ארבעה כוסות. זו הפעם הראשונה שהרמב"ם בהלכות חמץ ומצה מזכיר את החובה לשתות ארבעה כוסות בליל הסדר.

חירות בהקשר של הסבה בעת ששותים ארבעה כוסות, נזכר בגמרא (פסחים קח ע"א) בדיון האם יש להסב בעת ששותים את שתי הכוסות הראשונים "דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות" או שיש להסב בעת ששותים את שתי הכוסות האחרונים "ההיא שעתא דקא הויא חירות". כאמור, אין חובה מיוחדת לשתות דוקא את הארבעה כוסות דרך חירות, יש חובה להסב דרך חירות בעת ששותים ארבעה כוסות.

בנוגע להוכחה מדברי רבא בגמ' (פסחים קיז ע"ב): "ארבעה כסי תקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה". לפי גירסת רבנו חננאל בסוגייתנו בענין "שתאן חי" ו"שתאן בבת אחת", רבא הוא זה שהשתמש בביטוי "דרך חירות" גם בסוגייתנו וגם כאן בתשובתו לרב חנן. אך יש לציין שחלק מהראשונים (רשב"ם ומאירי שם; רשב"א ומאירי ברכות נב ע"ב) לא גרסו את המילים "דרך חירות". אמנם הרי"ף (פסחים כז ע"א מדפי הרי"ף) כן גרס.

במקום נוסף (פסחים קט ע"ב-קי ע"א) נאמר גם כן: "רבינא אמר: ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא", ושם הרי"ף (פסחים כד ע"א מדפי הרי"ף) לא גרס: "רבינא אמר כל אחד ואחד מצוה בפני עצמו הוא". ציינו את דברי הרי"ף במקומות אלו, מפני שהרי"ף וכן גם הרמב"ם, גרסו אחרת ממה שמופיע בגמרא בענין שתאן חי ושתאן בבת אחת.

צורבא הדף היומי

גם על פי הגירסא של הגמרא בשני המקומות "ארבעה כסי תקנו רבנן דרך חירות", ההסבר הפשוט הוא שחכמים תקנו לשתות ארבעה כוסות כדרכם של עשירים ששותים הרבה יין בסעודה. אך זה לא הבסיס לדברי הרי"ף והרמב"ם בענין "שתאן חי" ו"שתאן בבת אחת". הרי"ף פתח בדברי רב יהודה אמר שמואל שיש לשתות ארבעה כוסות ביין מזוג, והרמב"ם הרחיב עוד וכתב שיש לשתות יין מזוג וערב "הכל לפי היין ולפי דעת השותה". שתית יין מזוג היא הביטוי לדרך חירות, וזה לא רק עוד דין שצריך לשתות יין מזוג וערב כדברי הגרי"ז. כאמור גם ההסבה בעת ששותים ארבעה כוסות היא ביטוי לדרך חירות, ובמהלך הדורות נוספו ביטויים נוספים להביע דרך חירות בעת ששותים ארבעה כוסות. למשל, הריטב"א (הגדה של פסח, עמוד יא) כתב: "ונהגו העולם דרך כבוד ודרך חירות ליתן כוס לפני כל אחד ואחד". הרמ"א (אורח חיים סי' תעג סעיף א) כתב בשמו של הרב ישראל ברונא: "ובעל הבית לא ימזוג בעצמו, רק אחר ימזוג לו דרך חירות".

עוד כתב הגרי"ז (שם): "ועיי"ש בפירש"י "שתאן בבת אחת, שעירן כולן לכלי אחד", והיינו לשיטת רש"י ד"ידי יין יצא" היינו שמחת יום טוב. אמנם הרמב"ם פירש דשתאן זה אחר זה אבל לא על הסדר, ולפי זה יתכן גם פי' ד"יצא ידי חירות" הכונה על ד' כוסות, דכיון דשתה ד' כוסות נפרדים ורק דחסר על הסדר, ולכן יצא ידי חובתו".

יש להעיר שרש"י לא הזכיר כלל את החובה לשמוח ביום טוב. הרשב"ם הוא זה שפירש שהכוונה לשמחת יום טוב. עוד כתב הגרי"ז בנוגע לרמב"ם שפירש "שתאן זה אחר זה אבל לא על הסדר", ולכן "יצא ידי חירות... דכיון דשתה ארבעה כוסות נפרדים, ורק דחסר על הסדר ולכן יצא ידי חובתו". יש להעיר שהרמב"ם כתב "שתאן בבת אחת - יצא ידי חירות". הרמב"ם לא כתב שיצא בגלל ששתה ארבעה כוסות נפרדים. לפי הרמב"ם מדובר שהשותה שתה ברצף אחד יין מזוג בשיעור של ארבעה כוסות ולכן יצא ידי חירות, אך לא יצא ידי חובה לשתות ארבעה כוסות בסדר שקבעו חכמים.

הלכה למעשה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעב סעיף ח

צריך לשנות ד' כוסות על הסדר, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר, לא יצא.

ביאור הלכה סימן תעב סעיף ח ד"ה שלא כסדר

שלא כסדר לא יצא - עיין מג"א שכתב דכסדר מיקרי כשאומר ההגדה בינתים והוא מדברי הרשב"ם. ומשמע לכאורה דכשלא אמר ההגדה בינתים אפילו שהה בין כוס לכוס מיקרי שלא כסדר ולא יצא. אכן מלשון הש"ס משמע דאיכא קפידא רק כשישתה אותן בבת אחת והיינו או כפירוש רש"י בפעם אחת או עכ"פ כפירוש שארי מפרשים אפילו בזה אח"ז רצופין. אבל אם שהה בינתים אף דודאי עבר איסור מה שלא הסמיך אמירת ההגדה לכל כוס כמו שתקנו חכמים מ"מ בדיעבד לא הפסיד הכוסות. ...ודע דלפי מה שפסק הש"ע דנשים חייבות ג"כ בד' כוסות כאנשים א"כ צריכות ליזהר שיאמרו סדר ההגדה על כל כוס וכוס או שעכ"פ ישמעו מבעליהן דאל"ה לדעת הפר"ח אפילו בדיעבד לא יצאו בשתיית הכוסות דהוה כמו ששתאו בבת אחת ואפי' לדעת הב"י שלא הפסידו בדיעבד מצות כוסות מ"מ תקנת חכמים הוא לשנותן על סדר הגדה דכל מצות הנוהגות באותו לילה נוהגות גם בנשים.

הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה - פסח פרק טז

תיקנו חכמים לשנות ארבע כוסות יין בליל הסדר כדי להרבות בשמחת הגאולה, וכביטוי לחירות. ואמנם בכל יום טוב יש מצווה לשמוח על ידי שתיית יין, אולם בפסח הוסיפו חכמים ותיקנו לשנות ארבע כוסות על סדר ההגדה, כדי שעניין השמחה יבוא לידי ביטוי מוחשי בכל שלביו של ליל הסדר. שכל חלק מחלקי ההגדה נאמר על כוס יין. את הקידוש אומרים על הכוס הראשונה, ולכן מוזגים לכל המסובים את הכוס לפני אמירת הקידוש. את הסיפור ביציאת מצרים והמחצית הראשונה של ההלל אומרים על הכוס השנייה, ולכן מוזגים אותה לפני שמתחילים לומר את ההגדה, כדי שכל ההגדה תאמר על כוס יין. את ברכת המזון אומרים על הכוס השלישית שמוזגים לפני אמירת ברכת המזון. אח"כ מוזגים את הכוס הרביעית, כדי לומר עליה את מחציתו השנייה של ההלל ואת ההלל הגדול. נמצא שכל מה שאנו אומרים בליל הסדר אנו אומרים על כוס יין.

השונה את ארבע הכוסות ברציפות, נחשב כאילו שתה כוס אחת בלבד (שו"ע תעב, ח). ואפילו אם שהה בין שתיית כוס אחת לחברתה, לדעת כמה פוסקים (רשב"ם, ר"ן, פר"ח), כל זמן שלא אמר ביניהם דברים מההגדה לא יצא ידי חובה, כי שתיית הכוסות צריכה להיות תוך העיסוק בזיכרון יציאת מצרים (עי' באו"ה 'שלא', שלדעת הב"י, כל ששהה בין כוס לחברתה בדיעבד יצא).

צורבא הדף היומי

אמונה

תלמוד ירושלמי פסחים י, א (בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פח, ה) מניין לארבעה כוסות?

[א] רבי יוחנן בשם רבי בנייה: כנגד ארבע גאולות: "והוצאתי אתכם ממצרים והצלת אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם ממצרים. ומהוצאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' " (שמות ו, ו-ח)

[ב] רבי יהושע בן לוי אמר: כנגד ארבע כוסות של פרעה "וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה... ונתת כוס פרעה בידו וגו' (בראשית מ, יא, יג).
[ג] רבי לוי אמר: כנגד ארבע מלכויות.

[ד] רבנן אמרי: כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם "כי כה אמר ה' אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החימה" (ירמיהו כה, טו); "כוס זהב בבל ביד ה'" (ירמיהו נא, ז); "כי כוס ביד ה'" (תהילים עה, ט); "ימטר על רשעים פחים אש וגופרית ורוח זלעפות מנת כוסם" (תהילים יא, ו).וכנגדן עתיד הקדוש ברוך הוא להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמות "ה' מנת חלקי וכוס" (תהילים טז, ה); "דשנת בשמן ראשי כוסי רוייה" (תהילים כג, ה); והדין "כוס ישועות אשא" (תהילים קטז, ג) תריין.

רבינו בחיי שמות ו, ח

ומצינו דוגמתן ארבע לשונות של גאולה לעתיד לבא, והוא שאמר הנביא: "והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות והביאותים אל אדמתם ורעיתים אל הרי ישראל" (יחזקאל לד, יג), וכנגד ד' לשונות אלו תקנו לנו רז"ל (שמו"ר ו, ה) ד' כוסות בפסח.

הרב משה מאט, מטה משה עמוד העבודה ליל הסדר סימן תרז

והנה על כוס הראשון שהוא כנגד גאולה ראשונה שהיו נפטרים מהשעבוד, תקנו לומר בקידוש 'ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה את חג המצות הזה', שעל חג המצות נצטוו בעודם במצרים, כענין שכתוב בפרשת בא (שמות יב, יד) "והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו חג לה'... שבעת ימים מצות תאכלו". ונמשך אחר זה שכשצונו על חג המצות, אותו עת זמן היה זמן חירותינו שנעשו בני חורין משעבוד מצרים.

ועל הכוס השני באנו להודות לשי"ת שהוציאנו ממצרים, שיצאנו מרשותם כענין שכתוב "והוצאתי". ולכן היה מטבע כוס הברכה הזה אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים.

ועל הענין השלישי שהוא קריעת ים סוף, כענין שכתוב "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה", תקנו להודות להש"י בכוס ברכת המזון, כמו שסמכו המשורר ע"ה (תהילים קלו, יג) "לגוזר ים סוף לגזרים", וסמך ליה "נותן לחם לכל בשר", וכאמרם ז"ל (פסחים קיח א) קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

ועל הרביעית שהוא מתן תורה, תקנו לומר הלל ו"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", דמיירי בנתינת התורה. כדאיתא במדרש (תהילים שם) "כי לעולם חסדו", זו התורה שנתן להם לישראל שנקראת חסד, שנאמר (משלי לא, כו) 'ותורת חסד על לשונה', וכן הוא אומר (איכה

צורבא הדף היומי

ג, כב) 'חסדי ה' כי לא תמנו' ". ואומרים עליו הלל הגדול, והם כ"ו הודו כנגד כ"ו דורות שחלפו קודם שנתן התורה לישראל כמבואר בערבי פסחים (שם).

הרב שלמה זלמן אויערבך, הגדה של פסח - הלכות ומנהגים מהרש"ז אויערבך, עמ' 413-414
למה תקנו חכמים דוקא ארבע כוסות של יין, הא העיקר שיהיה במספר ארבע שהוא כנגד ארבע לשונות של גאולה, ולמה לא ארבע מצות, ארבעה פירות, ארבעה תפוחים, ארבעה אגוזים?

...מה שתקנו הוא כנגד ארבע לשונות של גאולה אינו סתם, אלא ארבעה סוגים של גאולה, האחד גדול מחברו. "והוצאתי" ואח"כ "והצלת" הצלה זו תוספת שמחה, ואח"כ "וגאלתי" שהיה עוד שמחה, כי הרחיק אותם מהם, עד "ולקחת" שזכינו שהקב"ה לקח אותנו לעם, ולעתידי לבא בגאולה השלמה נגיע לתוספת כוס חמישי. ...וזה טעם שתקנו ד' כוסות של יין. דהנה באכילת פירות הרי האדם נהנה מהאגוז הראשון יותר מהאגוז השני... השלישי והרביעי הוא כמעט אינו רוצה לאוכלם. ועל כל פנים ודאי אינם מוסיפים שמחה. מה שאין כן בארבע כוסות. כל כוס הוא תוספת שמחה, כמו התוספת בגאולה.

הרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק, הגדה של פסח, שיח הגר"ד, עמ' ט-יא [מעובד]
הדברים שמסדרים על הכוסות הם דברים שיש בהם קיום של סיפור יציאת מצרים:
כוס ראשון - ... בקידוש שאומרים: "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצוותיו", בזה גופא מספר ביציאת מצרים, ולכן קידוש הוא אחד מד' כוסות.
על הכוס השני - אומרים עליו את ההגדה.

כוס שלישי - ולעניין כוס של ברכת המזון, יש לומר דבברכת הארץ הלא אומרים "ועל שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים", וכן "ועל תורתך שלימדתנו" שהוא חלק מסיפור יציאת מצרים.

כוס רביעי - גומרים עליו את ההלל דאית ביה [שיש בזה] קיום של מצוות סיפור יציאת מצרים.

יוצא דבכל ד' הכוסות מתקיימת מצוות סיפור יציאת מצרים.